

gospodarske, obertniške in narodne.

Izhajajo vsako sredo po celi pòli. Veljajo v tiskarnici jemane za celo leto 3 fl. 60 kr., za pol leta 1 fl. 80 kr., za četrt leta 90 kr. pošiljane po pošti pa za celo leto 4 fl. 20, za pol leta 2 fl. 10 kr., za četrt leta 1 fl. 5 kr. nov. dn.

V Ljubljani v sredo 9. februarja 1859.

Kaj storiti, da hiše niso vlažne.

(Dalje.)

Dovelj prepiha po hiši.

Veliko pripomore k temu, da staniša niso vlažne in zatuhle, ako se hiša zida ali že zidana tako popravi, da more sapa v notranjstvo hiše. Treba je tedaj, da okna niso majhne luknje, skozi ktere človek komaj glavo pomoli; okna morajo biti dosti velike, če je tudi hiša majhna, ker velike okna to, kar skozi nje morebiti pozimi več gorkote uide, povračajo z drugo dobroto, da namreč, kadar se odpró, več unanje čiste sape v hišo pride, ktere ne potrebujejo le ljudje, da sopejo, temuč tudi hiša, da ni vlažna. Prepih hiše, pametno napravljen, je vselej hiši velika dobrota. Toda pametno — pravimo — mora biti napravljen, to je, tako, da niso prebivavci v vedni nevarnosti se prehladiti, če stopijo na hišni prag in jih prepihuje sapa, ktera skozi prednje in zadnje vrata naravnost piše. Vse to se dá pri zidanji nove hiše lahko odverniti, če ima zidar le kaj možganov v glavi in če gospodar sam kaj vé, kaj je prav kaj ne, kaj zdravo kaj ne. Pa tudi marsiktera stara napaka se dá potem popraviti.

Iz česa naj se zidajo hiše?

Da je hiša suha, je na tem veliko veliko ležeče, iz česa se zida, in da se za podzidje (Grundmauer) vzame taka roba, ktera ne vleče preveč mokrote na-se.

Terd apnénik, marmelj, granit in drug tak kamen je, se vé da najbolji, pa je predrag in ga ni povsod dobiti. Namesto teh se mora tedaj gospodar z žganim zidarskim kamnom, peščenikom, škerlmi itd. pomagati; vse to kamnje pa rado poteguje mokroto na-se. Zlasti takrat so taki kamni za podzidje slabi, ako se ne ujemajo eden z drugim lepo in je treba med nje rahlega kamničevja nametati, zakaj vsa vlaga, ki so jo večji kamni na-se potegnili, se vsede v rahli zasip, in polagoma se razplajha mokrota potem po celi hiši.

Za to je treba za podzidje najterdejšega kamnja, treba tudi največje kamne na dno položiti in kamnje tako odbrati, da pride kamen na kamen tako, da je celó malo lukinj med njimi. Zalivanje podzidja z mavto (moltrom) pripravi tudi veliko vlage v podzidje. Kar manj more, naj jemlje zidar mavte, in take, da se hitro sterdi, če je poslopje za tega voljo tudi enmalo dražje.

Mehki kamen naj se nikoli ne jemlje za podzidje, zlasti peščenik ne, kateri največ vlage na-se poteguje in se tudi rad drobi.

Vse drugo zidovje naj se napravi iz cegla, pa dobro žganega cegla, iz ktere ga je ogenj vso vlago pregnal. Iz takega cegla zidane hiše so suhe, če se je namreč tudi v vsem drugem hiša tako zidala, kakor smo že razlagali. Kdor pa misli, da mora biti vsaka hiša suha, če jo je iz cegla zidal, ta se ravno tako moti, kakor tisti, kdor misli, da ne bo v noge moker, če ima le škornjice. Tudi lesena hiša je vlažna, če na mokrem stoji in če je okoli nje premalo sape.

Kdor je vse drugo dobro porajtal, pa hišo zraven tega še z ceglom zidal, bo zadovoljen z njo. Kdor pa le na pol vsako reč rad opravi, in tedaj med ceglom tudi kamnje meša, naj ne toži, če mu hiša ni do dobrega suha. Kamnje, če se tako terdo, poteguje rado vlago na-se in jo spet rado iz sebe potí. Poglejmo le iz kamnja napravljene tla po mestnih ali drugih ulicah, — kakor hitro se vreme premenjuje, že vidimo, kako se kamnje potí.

Zgornje izbe vsakega poslopja (ali tako imenovana „zgornja hiša“) so vselej bolj suhe kakor spodnje. To ni težko uganiti. Zidovje v zgornjih izbah ni tako močno in debelo kakor v spodnjih, tedaj se lažje osuši; mokrota se sama po sebi vseda v nižje in spodnje zidovje, ktero večidel tudi sapa tako ne prepihuje kakor zgorjo hišo. Kar je bolj pri tleh, je vselej bolj vlažno, saj je zakon nature že tak, da mokra izparica, ker je težka zavolj vode, ki jo v sebi ima, se zmiraj bolj tál derži in ne more kviško.

Omet zidú z gipsom ali pa katranom.

Kdor hoče, da se mu zidovje hitreje osuši in suho ostane, naj ga namesti z navadno malto omeče z gipsom (mavcom ali sadro); gipsov omet ne zadržuje mokrote kakor apnéni in se veliko hitreje sterdi. Gips se z vodo ravno tako napravi v malto kakor apno; tudi ni drag.

S katranom (Mineraltheer) so že tudi večkrat poskusili kamnitno in ceglato zidovje ometati, kakor so z njim ometavali že zdavnej pred lesene in železne stene v hišah itd. Tudi pri zidanih hišah se je katranov omet dober skazal. Katran (neka rudninska, črna smola) se kupi v špecarijskih štacunah.

Treba je pa, preden se zidovje namaže s katranom, da se vse razpoke zidú dobro zamažejo in ogladijo; potem naj se zid še le s katranom namaže. Berž ko se katran, ki je bil pervikrat namazan, v kamnje potegne in posuši, naj se namaže v drugič in zdaj berž z drobnim peskom posiplje. Berž ko je tudi ta povlak se sterdil, naj se vse z apnom pobeli; apnélica pa mora biti tako gosta, da se ravno še dá s penželnom beliti. Tako napravljeni povlak ogeljnokislina, ktere je po poslopih vselej nekoliko v zraku, spremeni v terdo skorjo, ktero je treba le vsako drugo ali tretje leto vnóvič pobeliti, in nobeno vreme ji nič ne škodje. Če se tu in tam kake razpoke napravijo, se dajo lahko zamazati.

(Dal. sl.)

Prošnja zastran ričkovega olja.

Po prijaznem dopisu gosp. J. Dullar-ja smo zvedili iz „Novic“ v 47. listu preteklega leta, da se iz rička ravno tako olje dela, kakor iz drugih oljnatih semen; vendar bi mnogim kaj vstreženo bilo, ako bi se po „Novicah“ zastran te reči razglasil še natanjčnši popis. To reč sem tu poskusil pri dveh oljarjih in sem enemu še posebno obljubil, da bo vsako leto imel dosti dela z ričkom, ako mi bo olje prav napravil; zakaj jaz bom potlej v vsako vas v ti okolici poslal nekaj rička, in ljudém povedal, da je tukaj mojster, ki ume iz rička olje delati.

Al povedati morem, da omenjeni oljar mi je napravil le nekoliko kolomaza, ki skorej noče goréti. Pa tudi drugim se je tukaj taka godila. Če pa kmet v novih rečeh precej ne opazi koristi, berž zgubi veselje nad njimi in jih opusti.

Naj bi se tedaj povedalo: ali mora riček se dobro posušiti? kako ga je treba zmleti? koliko se vode prilije na pol mirnika, in ali je treba mlačne vode ali celó vrelega kropa? in še morebiti drugih potrebnih reči. — Gotovo smem reči: kadar se nam bo v obliči olje mastilo iz rička, se ga bo tudi dokaj pridelovalo.

Križnogorski.

Graška asekuracija zoper ogenj v pretečenem letu 1858.

Po stari navadi povemo tudi letos našim hišnim gospodarjem, kako se je védla lani asekuracija v Gradcu, ktera je za deželo štajarsko, krajnsko in koroško med vsemi zavarovavnicami najimenitnejša.

Iz spiska, ki ga je vodstvo graške asekuracije zoper ogenj te dni na svetlo dal, se vidi, da je v pretečenem letu 1991 gospodarjev na novo k omenjeni asekuraciji pristopilo, in sicer iz Štajarskega 1492, iz Koroškega 234, iz Kranjskega pa 265, — po tem takem v vsem skupaj 836 manj kakor v letu 1857.

Zavarovali so na novo 4733 pohištev za 2 milijona in 319.700 gold. zavarovavne vrednosti, — za 3 milijone in 118.900 gold. pa klasne vrednosti. Celo premoženje pa, ki je bilo lansko leto pri graški asekuraciji zavarovano, je zneslo 57 milijonov 208.475 fl.

Vodstvo asekuracije je pretečeno leto 253 pogorelcom za škodo 374 pogorelih poslopij 181.920 fl. povernilo, in sicer Štajarcom 79.965 fl., Korošcom 32.620 fl., Krajncem pa 69.335 fl.

Tarifa za letos je postavljena na 28 kr. novega denarja od 100 gold. (to je 16 kr. starega denarja), po tem takem je ravno tolikšna, kolikoršna je bila lansko leto. Ta tarifa se mora do konca prihodnjega mesca sušca, to je, zadnji čas 10 dni po sv. Jožefu upravnikom omenjene asekuracije odrajtati. Tisti zavarovanec, kateri ta čas plačati zamudi, pride po svoji nemarnosti ob pravico odškodovanja, če bi ga v tem nesreča ognja zadela. Razun tega je asekuracija lansko leto 1510 gold. in 41 kr. tistim podarila, ki so pri ognji zavarovanih poslopij pridno gasiti pomagali.

S pomočjo omenjene asekuracije se je lansko leto 393 poslopij, ki so bile poprej z deskami ali pa s slamo krite, s ceglom pokrilo, 6 s škerlmi, 3 pa s kositarjem. Zraven tega se je tudi 210 zidanih opazev, 55 varnih dimnikov in 26 strelovodov in pa 75 pohištev na varniši in prostorniši kraj prestavilo.

Gospodarjem na Štajarskem, Koroškem in Kranjskem, za ktere same je imenovana asekuracija napravljena, podamo ta pregled pretečenega leta z živo željo, da bi veliko veliko gospodarjev pristopilo k omenjeni asekuraciji, ktera je prava bratovšina zato imenovati, ker ne iše nobenega dobička za-se, ampak je le v vzajemno pomoč deležnikov iz Štajarskega, Krajnskega in Koroškega osnovana in njena tarifa tako razdeljena, da je toliko nižja kolikor več šteje deležnikov. Naj damo en izgled, da bojo gospodarji dobrotljivo to napravo bolje razumeli. Postavimo: 10.000 goldinarjev je škoda, ki jo je ogenj tu in tam napravil. Ta škoda se mora zavarovanim pogorelcom poverniti z dnarji, ki so jih v kaso asekuracije plačali vsi deležniki, to je, v družbo zapisani gospodarji. Če je teh več, manj plačila pride na enega; in če jih je prav veliko, bo tarifa toliko nižja. Lahko rečemo, da bi bilo komaj en groš od 100 gold. plačati, ako bi vsi hišni gospodarji na Štajarskem, Krajnskem in Koroškem v to „pogorelsko bratovšino“ stopili.

Jasno je tedaj ko beli dan, da vsak deležnik te asekuracije sam sebi k manjemu plačilu pomaga, kdor pridno svoje znance in sosede nagovarja, da stopijo v to družbo, ker je rajtenga lahka, da bomo le en groš plačali, če nas je 20, ki imamo en goldinar dolga poverniti; če nas je pa le 5, bo mogel vsak 4 groše plačati.

Naj bi si to dobro zapomnili naši Štajarci, Krajnci in Korošci!

Za svečarje, pa tudi za slovar kaj.

Pred nekaj dnevi sem bil v neki hiši, kjer so terdi Slovenci. Ko se je bilo znočilo, prižge gospodinja svečo. Kmali jo pobaram: „Ali niso te sveče doma ulite, ker se loj celó nič po njih ne poceja?“ Gospodinja mi poterdi vprašanje ter se izgovarja, da zdaj nekoliko pretemno svetijo zato, ker se ni odbrala dobra preja za vezihe.

Pervikrat sem tukaj slišal besedo „vezih.“ Ali ni bolj domača memo „tahta?“

Ako ne bo zamere, svetvamo našim svečarjem, ki ulivajo take lojene sveče, s katerih, kadar goré, se po svečniku scedi mnogo loja, morda celó četertina, da bi tudi prodajali take svečnike s posadcam, kamor bi se loj lovil, da bi ga toliko ne šlo pod zlo.

Samouki bi po kmetih ulivali kaj dobre, če tudi manj bele sveče; al ni varno brez dovoljenja se ukvarjati s takim rokodelstvom, pri katerim bi se komaj za kako ljulo duhana skupilo dobička.

Križnogorski.

Zakaj, kadar dan začne rasti, ni že tudi zjutraj toliko préd svetlo kolikor je zvečer dalji dan?

Tako je z nami vred gotovo že tudi marsikteri naših bravcov popraševal, pa ni mogel zastavice te prav uganiti. Res čudno je, da dan pri obeh koncih — zjutraj in zvečer — ne raste enako; zvečer je že čez eno uro dalji, zjutraj se pa še celó malo čuti, da je svetlejša.

Na to vprašanje smo našli v frankobrodskem časniku „Didaskalia“ sledeči odgovor, s katerim mislimo marsikomu vstreči.

Že 3 tedne — piše „Didaskalia“ v drugi polovici preteklega mesca januarja — raste dan, in celó malo čutimo zjutraj, da bi bilo kaj svetlejša kakor je bilo o božiču.

Odkod tedaj to, da pri vsem tem, da smo v sredi januarja ali prosenca noči že 28 minut odtergali, še zmiraj ob osmih zjutraj nimamo pravega danú?

Nekteri mislijo, da je oblačno, megleno ali snežno vreme v tem času tega krivo, in da zatega voljo se zjutraj tako pozno daní. Al to ni res; saj vsak vé, da ni zmiraj in povsod ta čas megleno ali oblačno.

Vzrok mora tedaj drug biti.

Pratkarji pravijo, da od 22. do 31. grudna ali decembra je dan za 5 minut, — od 1. prosenca ali januarja noter do 15. pa spet za 23 minut dalji, tedaj od 22. grudna noter do 15. prosenca v vsem skupaj za 28 minut. To je res, — al zatega voljo ne smemo misliti, da tistih 28 minut, za katerih je dan v sredi januarja dalji, bi smeli tako na dvoje razcepiti, da bi 14 minut pridjali zjutraj dnevu, 14 minut pa zvečer, to je, da bi mogel dan se zjutraj za 14 minut pred začeti, zvečer pa bi se móгло tudi za 14 minut pozneje mračiti.

Vzroka, da nam dan le na večer dalji prihaja, ne smemo iskati v astronomijskih (zvezdnih) postavah, ampak samo v tem, kako mi dnevne ure štejemo, in po tem, kakor so naše ure uravnane (rihtane).

Če se nam zdi, da dalji dan ne pospešuje danú zjutraj — po tistem srednjem merilu časa, kterega nam kažejo naše ure — je vzrok tega v tem iskati, da od 25. grudna ali decembra naprej je poldanski čas, kakor